

Archeologienota Willebroek Dendermondsesteenweg

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

15-7-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Willebroek Dendermondsesteenweg (provincie Antwerpen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of groter is en de bodemingrepen 1000m² of meer beslaan, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, 5700 m² groot, heeft een onregelmatige vorm en bevindt zich op de hoek van de Dendermondsesteenweg in het noorden en de Kapellenboslaan in het oosten en zuiden. Het oostelijke deel van het terrein is begroeid met gras, ook de zuidwestelijke hoek is niet bebouwd en braakliggend. In de noordwestelijke hoek zijn 2 woningen langsheen de Dendermondsesteenweg aanwezig, met erachter een tuinzone met daarin enkele bijgebouwtjes.

De gemeente Willebroek wordt van noord naar zuid doorsneden door het kanaal Brussel-Rupel, dat midden 16de eeuw werd uitgegraven. De dorpskern en het plangebied bevinden zich ten westen van het kanaal. Op de Villaretkaart uit 1745-1748 is de ligging van het plangebied in een landelijke omgeving ten zuidwesten van de kern van Willebroek te zien. Ten noorden is de huidige Emiel Vanderveldestraat te zien, het plangebied is ongeveer te situeren ter hoogte van een zuidelijk zijbaan ervan. Vermoedelijk was het plangebied volledig in gebruik als landbouwgrond en onbebouwd, wat ook af te lezen valt op de Ferrariskaart van ca. 1777. De zijbaan wordt hierop niet aangeduid. Op de 19de-eeuwse kaarten is de Dendermondsesteenweg (deze werd aangelegd in 1826) duidelijk afgebeeld, iets ten zuiden van de Emiel Vanderveldestraat. In de 19de eeuw is er nog maar weinig bebouwing langs deze straat, op de Poppkaart worden er een aantal gebouwen weergegeven op de plek van de huidige gebouwen op het plangebied. Eind 19de eeuw wordt de spoorlijn Willebroek-Londerzeel aangelegd net ten oosten van het plangebied, deze wordt afgebeeld op de topografische kaarten van 1892 en 1930-1947 (vermoedelijk is de aanduiding van de spoorlijn op de kaart van 1879 een niet-uitgevoerd schetsontwerp). Langsheen de Dendermondsesteenweg is het terrein bebouwd, de rest van het terrein is niet bebouwd. Na de afschaffing van de spoorlijn rond het midden van de 20ste eeuw verdween deze uit het straatbeeld en werden verschillende nieuwe wegen in de omgeving van het plangebied aangelegd, ook de watertoren verscheen. De luchtfoto van 1971 is wat onduidelijk, maar op de foto van 1979-1990 is duidelijk te zien dat de oostelijke zone van het terrein volledig bebouwd is. In de westelijke zone is de huidige invulling reeds herkenbaar. De bebouwing in het oosten wordt rond 2013 afgebroken en de vrijgekomen ruimte (ca. 2500m²) wordt ingericht als een met gras begroeide groenzone.

De kern van Willebroek ontwikkelde zich op de noordelijke rand van een hoger gelegen zone die zich verder naar het zuiden uitstrekt en uitkijkt over de lagere gronden van de Rupelvallei in het noorden. Ook het plangebied bevindt zich net nog in deze hogere zone. Ca. 370m ten westen is de Birrebeek gelegen, een zuid-noord georiënteerde waterloop die ontspringt nabij Meise en ten noorden van Willebroek nabij Boom uitmondt in de Rupel. Het kanaal Brussel-Rupel bevindt zich zo'n 400m ten oosten van het plangebied, maar dit is geen natuurlijke waterloop. Het huidige maaiveld bevindt zich hoofdzakelijk tussen +4,50 en +4,80m TAW, met de hoogste waarden langsheen de zuidoostelijke grens. Nabij de westelijke grens van het terrein is een kleine

lagergelegen (+4,00m TAW) en hogergelegen (+5,10m TAW) zone aanwezig. Gezien het plangebied zich bevindt in een dichtbebouwde omgeving, weerspiegelt het huidige hoogteverloop vermoedelijk niet de oorspronkelijk toestand. Op de bodemkaart wordt het plangebied aangeduid als bebouwd, maar afgaande op de gekarteerde gronden rond de kern van de gemeente, kan op het terrein mogelijk een Pdc-bodem (een matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont) of een Scc-bodem (een matig droge lemig zandbodempodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont) verwacht worden.

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied zijn geen archeologische sites gekend. In de ruimere regio zijn echter wel al enkele archeologische prospecties en opgravingen uitgevoerd die vooral sites uit de metaaltijden en de Romeinse periode opleverden. Een proefsleuvenonderzoek vlak bij de kerk van Willebroek leverde behalve enkele zandwinningskuilen geen relevante archeologische sporen op. Algemeen kan een het plangebied een gemiddelde archeologische verwachting gegeven worden. Deze verwachting betreft voornamelijk landelijke sites met grondsporen, zonder complexe stratigrafie. Er zijn geen indicaties voor een verhoogde trefkans van in situ steentijd aretefactensites. Ter hoogte van de voormalige 20ste-eeuwse bebouwing op de oostelijke zone van het terrein en ter hoogte van de huidige gebouwen langs de Dendermondsesteenweg bestaat de kans dat het bodemarchief reeds (deels) vernield is, op basis van enkel het bureauonderzoek is dit echter niet hard te maken.

De woningen worden afgebroken en het terrein wordt bouwrijp gemaakt. Op het plangebied worden 2 losstaande appartementsgebouwen opgetrokken: gebouw A langs de Dendermondsesteenweg en gebouw B aan de Kapellenboslaan. Ondergronds worden de appartementsgebouwen verbonden door een grote parkeergarage, die ca. 3,5 à 4m diep wordt uitgegraven en quasi het volledige plangebied zal beslaan. Deze werken zullen een aanzienlijke impact hebben op het eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief.

Het plangebied kent een gemiddelde archeologische verwachting. Hoewel het bodemarchief op ca. de helft van het terrein mogelijk reeds verstoord is door de 20ste-eeuwse bebouwing, kan dit niet ontegensprekelijk vastgesteld worden op basis van enkel het bureauonderzoek, waardoor de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet kan aangetoond worden. Omdat de omgeving archeologisch niet goed gekend is, kan een eventueel aanwezig archeologische site een grote kenniswinst betekenen. De werken zijn zeer ingrijpend in de bodem, waardoor een eventueel aanwezig archeologische site sowieso zal verstoord worden. Er dient dus een verder vooronderzoek uitgevoerd worden om het archeologisch potentieel van het terrein na te gaan. Dit verder vooronderzoek kan pas uitgevoerd worden na het slopen van de bebouwing en het rooien van de begroeiing.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek, de modaliteiten hiervan worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

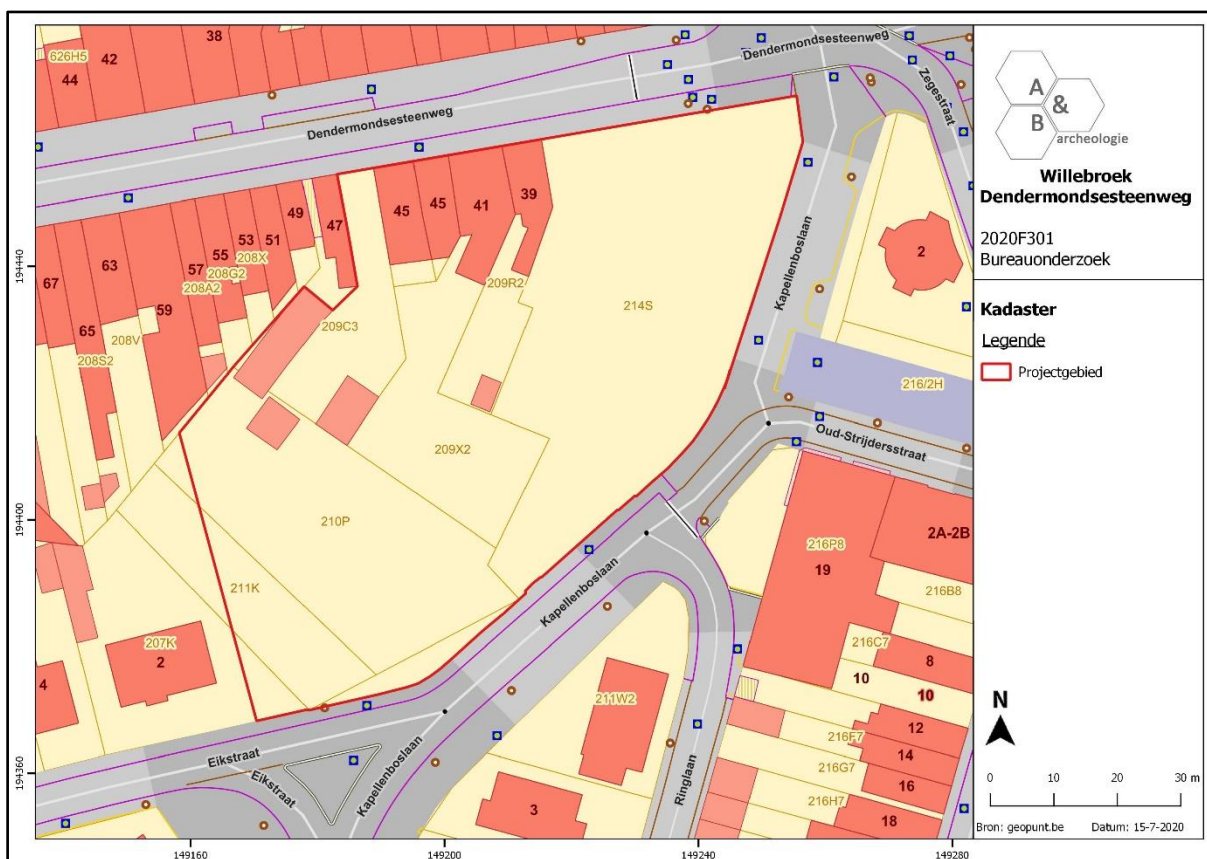
Locatiegegevens: Antwerpen, Willebroek, Dendermondsesteenweg-Kapellenboslaan-Eikstraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 149098,32 en Y: 194353,79; X: 149352,92 en Y: 194474,54

Oppervlakte plangebied: 5700m²

Kadastergegevens: Willebroek, afdeling 2, sectie C, perceel 214S, 209C3, 209R2, 209X2, 209W2, 209V2, 201P, 211K, 207K

Het plangebied komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Hoe is de bodemopbouw?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

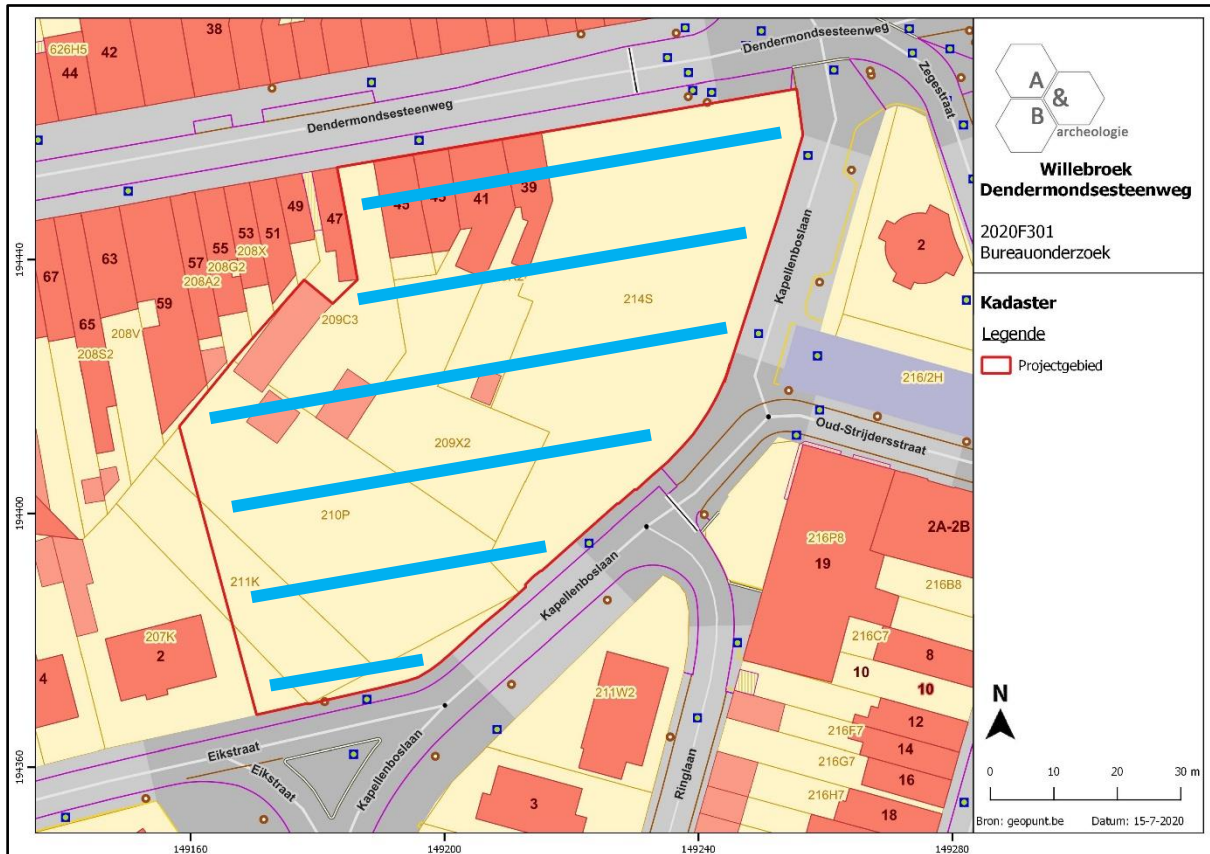
Het is noodzakelijk dat voorafgaand het uitvoeren van het verder vooronderzoek de gebouwen zijn gesloopt en de bomen zijn gerooid. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat bijvoorbeeld de funderingen en eventuele kelders en de boomstronken blijven zitten in de grond. Op die manier wordt vermeden dat niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. De ondergrondse structuren kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen deze deelzone, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en worden evenwijdig aan de Dendermondsesteenweg georiënteerd. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

Er wordt 10%, oftewel ca. 570m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 142,5m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 712,5m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandleem-/lemig zandgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.